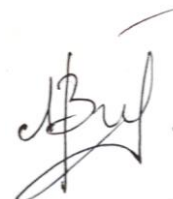

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”

ЛІГУЗОВА ВІТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 658.15 : 336.14 : 005.591.6 (477) (043.5)

**ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Запоріжжя – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ “Запорізький національний університет” Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Кущик Анатолій Петрович,
Державний вищий навчальний заклад
“Запорізький національний університет”
(м. Запоріжжя),
професор кафедри фінансів та кредиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Орлов Олівер Олексійович,
Хмельницький національний університет
(м. Хмельницький),
завідувач кафедри економіки підприємства і
підприємництва;

кандидат економічних наук, професор
Загородній Анатолій Григорович,
Національний університет “Львівська
політехніка” (м. Львів),
завідувач кафедри обліку та аналізу.

Захист дисертації відбудеться “30” жовтня 2015 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 17.051.08 у Державному вищому навчальному закладі “Запорізький національний університет” Міністерства освіти і науки України за адресою: 69600, м. Запоріжжя, пр. Леніна, 74, корп. 5, ауд. 326.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2.

Автореферат розісланий “29” вересня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.С. Богма

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У ринкових умовах для підприємств міцним джерелом конкурентоспроможності стає впровадження інновацій. Існує розуміння того, що задля досягнення у довгостроковій перспективі позитивних результатів діяльності необхідно займатися розробкою нових продуктів та послуг, які задовольнятимуть зростаючі потреби споживачів. Саме тому, серед основних пріоритетів для більшості великих світових компаній є здійснення інновацій та впровадження прогресивних методів управління інноваційними процесами на підприємстві. Ефективність управління інноваційними процесами є надзвичайно важливою запорукою досягнення стратегічних цілей підприємства, яке функціонує у конкурентному середовищі та потребує зміцнення своїх ринкових позицій. При цьому, одним із найбільш ефективних інструментів управління інноваційними процесами виступає бюджетування, впровадження якого дозволяє ефективно управляти і контролювати фінансові потоки, створити інформаційне забезпечення управління витратами інноваційної діяльності, забезпечити оптимальність рішень, які приймаються, та ефективність управління.

Нові концептуальні підходи до підвищення ефективності інноваційної діяльності повинні розглядатися з точки зору ефективності управління нею, що створює необхідність дослідження питань впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на підприємствах.

Вагомий внесок у дослідження проблем управління інноваційними процесами зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Т.Г. Дудар, В.І. Захарченко, С.М. Ілляшенко, Р. Купер, В.В. Мельниченко, Р. Росвел, В.В. Стадник, Г. Чесбро та ін. Різноманітні аспекти здійснення бюджетування на підприємствах висвітлюються у працях таких дослідників, як В.М. Боронос, Л.А. Жарикова, А.Г. Загородній, О.М. Зборовська, О.Є. Кузьмін, А.П. Кущик, О.Г. Мельник, О.В. Мілінчук, Н.В. Наумова, О.О. Орлов, О.М. Потишняк, Т.В. Пуліна, С.А. Ткаченко, Л.С. Шаховська, К.В. Щиборщ, А.В. Череп А.В. та ін.

Поряд із цим слід зазначити, що у науковій літературі й дотепер недостатньо дослідженими залишаються питання щодо розробки методичних положень бюджетування інноваційних процесів на підприємствах, формування механізму впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами підприємств машинобудування та оцінки його ефективності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у відповідності з тематикою науково-дослідних робіт кафедри фінансів та кредиту Запорізького національного університету за темою “Аналіз системи управління фінансово-економічним потенціалом підприємств і регіонів” (номер державної реєстрації 0110U003229). Особисто автором розроблено методичні положення щодо бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є вдосконалення теоретико-методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо впровадження системи бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- дослідити і розвинути сутність бюджетування інноваційних процесів;
- проаналізувати сучасний стан здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах та встановити чинники, які впливають на їх ефективність;
- розробити методичні положення щодо формування системи бюджетування інноваційних процесів підприємств машинобудування;
- запропонувати систему взаємозв'язків бюджетів інноваційного процесу інтерактивної ланцюгової моделі;
- доповнити механізм взаємодії центрів відповідальності в системі бюджетування інноваційних процесів підприємств машинобудування;
- розвинути організаційне забезпечення бюджетування інноваційних процесів підприємств;
- удосконалити концептуальні положення механізму впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування;
- удосконалити методичний підхід до оцінки ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів підприємств машинобудування.

Об'єктом дослідження є процес бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних положень впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на підприємствах машинобудування.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення теорії інновацій та теорії управління, які висвітлені у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Для досягнення визначеної мети застосовувався комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: *метод системного аналізу та формалізації складних структур* – для дослідження теорії бюджетування діяльності підприємств (підрозділ 1.1); *узагальнення та наукової абстракції* – для вивчення теоретичних аспектів інноваційних процесів та розкриття методичних засад системи управління інноваційними процесами підприємства (підрозділи 1.2, 1.3); *графічний, табличний та рейтинговий методи, метод групування, порівняння* – для дослідження особливостей здійснення інноваційних процесів на підприємствах, стану інноваційної активності підприємств, оцінки бюджетування інноваційних процесів (підрозділи 2.1, 2.2); *системний підхід* – для обґрунтування необхідності бюджетування при управлінні інноваційними процесами підприємств машинобудування (підрозділ 2.3); *аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування* – для узагальнення існуючих та формування нових теоретичних положень щодо специфіки впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування (підрозділи 3.1, 3.2); *економіко-математичного моделювання, експертних оцінок* – для розробки та удосконалення методичних підходів щодо бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування та оцінки ефективності його здійснення (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Інформаційною базою дисертаційного дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, офіційні матеріали Державної служби

статистики України, результати досліджень міжнародних організацій, дані звітності підприємств машинобудування Запорізької області. Економічні розрахунки виконані із застосуванням сучасних методик і комп'ютерних технологій обробки статистичних матеріалів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступних основних положеннях:

вперше:

- розроблено методичні положення щодо формування системи бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування, які базуються на запропонованій концепції бюджетування інноваційних процесів та дозволять побудувати ефективну систему управління процесом розробки, випуску, реалізації інноваційної продукції та її подальшого вдосконалення;

удосконалено:

- сутність поняття “бюджетування інноваційних процесів”, як системи управління розробкою, випуском та реалізацією інноваційної продукції, а також її подальшого вдосконалення, яка ґрунтується на побудові взаємопов'язаних бюджетів і дозволяє досягати стратегічних цілей підприємства;

- систему взаємозв'язків бюджетів інноваційного процесу інтерактивної ланцюгової моделі, рушійною силою якої є фундаментальні дослідження і ринкові потреби; сутнісне наповнення бюджетів, які необхідно розробляти для кожної стадії інноваційного процесу в рамках цієї моделі, що дозволить підприємствам машинобудування оптимально використовувати наявні ресурси та ефективно управляти витратами на здійснення інноваційних процесів;

- механізм взаємодії центрів відповідальності в системі бюджетування інноваційних процесів, який, на відміну від існуючих, відображає напрямок та зміст інформаційних та матеріальних потоків, що забезпечують ефективну взаємодію центрів відповідальності задля досягнення стратегічної мети підприємства;

- концептуальні положення механізму впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування, в якому, на відміну від існуючих, пропонується виділяти три основні етапи: підготовчий, проектний, етап впровадження, що дозволить впровадити на підприємстві систему бюджетування інноваційних процесів і забезпечить оптимальне управління витратами на здійснення кожної стадії цього процесу з метою зміцнення своїх ринкових позицій та максимізації результатів діяльності;

- методичний підхід до оцінки ефективності системи бюджетування інноваційних процесів на підприємстві машинобудування, який включає систему показників: загальний ефект від впровадження бюджетування інноваційних процесів, показник ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів та індекс ефективності бюджетування інноваційних процесів, що дозволяє комплексно оцінювати результативність впровадження цієї системи управління на підприємстві та забезпечує можливість пошуку резервів підвищення ефективності;

дістало подальшого розвитку:

- організаційне забезпечення бюджетування інноваційних процесів на підприємстві, яке пропонується розглядати як сукупність чотирьох елементів:

організаційна структура, сукупність засобів, методичні матеріали, документація, що дозволяє створити належні умови для функціонування системи бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування та підвищити ефективність здійснення цих процесів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання авторських пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності управління інноваційними процесами на основі бюджетування, на підприємствах машинобудівної галузі у різних регіонах України. Основні результати дослідження знайшли практичне використання у діяльності Запорізької торгово-промислової палати (довідка № 146-1/79 від 19.08.2014 р.), підприємств ПАТ “Запоріжтрансформатор” (довідка № 1/11-4633 від 19.12.2014 р.), КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” (довідка № 2/01-04-27-а від 12.01.2015 р.), ПрАТ “Інститут керамічного машинобудування “Кераммаш” (довідка № 135 від 13.08.2014 р.), АТ “Мотор Січ” (довідка № ЗТД-3606 від 13.02.2015 р.).

Теоретичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються у навчальному процесі економічного факультету Запорізького національного університету при викладанні дисциплін “Економіка підприємства”, “Стратегічне управління” (довідка № 01-15/31 від 18.02.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до розв’язання актуального наукового завдання щодо впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на підприємствах машинобудування. Всі основні наукові положення, висновки та пропозиції, які винесено на захист, одержано автором самостійно. З наукових праць, виданих у співавторстві, використано лише ті матеріали, які є результатом особистої роботи здобувача. Особистий науковий внесок дисертанта у наукові роботи, виконані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати досліджень доповідалися та отримали схвалення на Університетській науково-практичній конференції студентів та молодих вчених “Молода наука” (м. Запоріжжя, 2009 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції “Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів” (м. Запоріжжя, 2011 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції “Сучасна наука: ефективні та перспективні розробки” (м. Сімферополь, 2012 р.), VIII Міжнародній науково-практичній конференції “Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів” (м. Запоріжжя, 2013 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції “Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях” (м. Запоріжжя, 2014 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дисертації опубліковано у 17 наукових працях, з них: 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 стаття у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 6 статей у наукових фахових виданнях, 1 розділ у колективній монографії, 3 статті в інших наукових виданнях, 5 тез за матеріалами конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,76 друк. арк., з них особисто автору належить 4,42 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел зі 183 найменувань на 20 сторінках, 10 додатків на 13 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 230 сторінок, з них 179 сторінок займає основний текст. Робота містить 56 рисунків та 41 таблицю (18 сторінок – рисунки і таблиці, які повністю займають площу сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано її мету та завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію та публікації.

У першому розділі – **“Теоретико-методичні засади бюджетування та його роль в управлінні інноваційними процесами на підприємстві”** – досліджено теоретичні основи бюджетування діяльності підприємства та теоретичні аспекти інноваційних процесів на підприємстві; вивчено методичні засади системи управління інноваційними процесами підприємства; удосконалено сутність поняття бюджетування інноваційних процесів.

Проведений аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених щодо визначення економічної сутності бюджетування діяльності підприємства дозволив виділити основні підходи до визначення цього поняття: з позицій категорій “процес”, “технологія”, “система”. Автором зроблено висновок, що визначення бюджетування як комплексної системи, найбільш точно характеризує його сутність, оскільки розкриває наявну у бюджетуванні множину елементів, що утворюють певну цілісність та знаходяться у тісному взаємозв'язку між собою та середовищем, в якому функціонують.

Визначено, що основними перевагами системи бюджетування на підприємстві є: своєчасне виявлення вузьких місць в управлінні підприємством на основі використання інструментів багатоваріантного аналізу; координування роботи структурних підрозділів і служб на досягнення поставленої мети. Забезпечення періодичного планування всіх операцій підприємства на основі бюджетування дозволяє передбачити майбутні проблеми і визначити шляхи для досягнення стратегічних цілей діяльності підприємства. Кількісне обґрунтування планів та витрат, що пов'язані з їх виконанням; погодження дій та інтересів різних відділів, служб і працівників; здійснення мотивації працівників до досягнення поставленої мети; підтримка стратегічного плану діяльності підприємства – всі ці процеси повинні ґрунтуватися на бюджетуванні діяльності підприємств і направлені на підвищення ефективності управління, оптимізацію доходів та витрат, підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

У роботі встановлено, що інноваційні процеси на підприємстві дають можливість реалізовувати науково-технічний потенціал, сприяють розвитку продуктивних сил, підвищують якість продукції та рівень добробуту працівників, призводять до інших позитивних суспільних ефектів. Автором не ототожнюється інноваційний процес з інноваційною діяльністю та робиться висновок, що відмінність вищезазначених категорій полягає у тому, що інноваційна діяльність – це більш широке поняття, яке включає в себе всі

види діяльності стосовно розробки та впровадження інновацій у всіх сферах. У той час як інноваційний процес спрямований на комерціалізацію інновацій у вигляді впровадження на ринок інноваційної продукції.

Вивчення моделей інноваційного процесу дозволило автору здійснити групування етапів їхнього розвитку та встановити особливості кожної моделі. Встановлено, що інноваційні процеси являють собою важливу складову економічного розвитку країни та забезпечують виробництво підприємством якісно нової продукції й виведення її на ринок. Для забезпечення ефективного здійснення інноваційного процесу, повинна здійснюватися послідовність певних стадій, яка дозволяє підприємству зосереджувати свої зусилля на поступовому досягненні визначеної мети. Кожна з таких стадій є невід'ємною складовою процесу розробки та впровадження нової продукції та концентрує увагу підприємства на необхідних діях, які виконання яких призведе до реалізації стратегії інноваційної діяльності.

Перед підприємствами, які здійснюють інноваційні процеси, постають питання щодо вибору ефективних методів управління цими процесами. Досліджено економічну сутність інноваційного менеджменту, зокрема, автором згруповані підходи до визначення категорії “інноваційний менеджмент” шляхом виділення основних визначень цього поняття як: складова системи загального менеджменту організації, сукупність засобів, методів, форм та принципів управління, самостійна галузь науки та ін. Розглянуто бізнес-планування інноваційних проектів як інструментарій управління ними, що направлено на планування, розробку та впровадження інноваційних ідей.

Проведений аналіз, дозволив автору зробити висновок про значні обмеження у використанні існуючих технологій управління інноваційними процесами на підприємстві. У роботі встановлено, що задля підвищення ефективності управління інноваційними процесами підприємствам доцільно використовувати бюджетування як систему, що дозволяє здійснювати планування, розробку, впровадження та контроль за інноваційними процесами, враховуючи особливості кожного етапу.

Виходячи з проведеного аналізу автором запропоновано розглядати бюджетування інноваційних процесів на підприємстві як систему управління процесом розробки, випуску та реалізації інноваційної продукції, а також її подальшого вдосконалення, яка ґрунтується на побудові системи взаємопов'язаних бюджетів і дозволяє досягати стратегічних цілей підприємства. Бюджетування інноваційних процесів, при цьому, орієнтовано на планування та організацію інноваційних процесів на підприємстві, а також містить механізм ефективної мотивації персоналу на досягнення встановлених показників. Разом із тим, воно дозволяє оперативно контролювати виконання бюджетів, аналізувати виникаючі відхилення, приймати необхідні управлінські рішення.

У другому розділі – **“Оцінка бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування”** – досліджено сучасний стан інноваційної активності підприємств; проведено оцінку здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування; обґрунтовано необхідність бюджетування у процесі управління інноваційними процесами на підприємствах машинобудування.

У ході проведеного дослідження автором встановлено, що протягом 2009-2012 рр. в Україні спостерігається зростання кількості інноваційно активних підприємств, яке незначним чином спадає у 2013-2014 рр. Такі показники свідчать про активізацію підприємств у провадженні інноваційної діяльності, що є відповіддю на виклики сучасного висококонкурентного ринку. Загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції у 2009 р. склав 31,4 млрд. грн., у 2010 р. – 33,7 млрд. грн., у 2011 р. – 42,4 млрд. грн., у 2012 р. – 36,2 млрд. грн., у 2013 р. – 35,9 млрд. грн. у 2014 р. – 25,7 млрд. грн. Більшість підприємств протягом 2009-2013 рр. реалізовували продукцію, яка була новою виключно для підприємства. У 2009 р. частка такої продукції у загальному обсязі інноваційної продукції складала 72,9%, у 2010 р. – 67,4%, у 2011 р. – 58,9%, у 2012 р. – 59,9%, а у 2013 р. зросла до 65,5%. Встановлено, що із загального обсягу реалізованої інноваційної продукції на експорт відправляється більше третини, зокрема, її частка складала: у 2009 р. – 42,0%, у 2010 р. – 40,7%, у 2011 р. – 29,8%, у 2012 р. – 36,9%, у 2013 р. – 44,8%.

У структурі промисловості України важливе місце посідають підприємства машинобудування, які реалізують близько 10% від загального обсягу промислової продукції. На підприємствах машинобудування зосереджено понад 6% необоротних активів, 14% оборотних активів, 9% власного капіталу промислових підприємств. За показником доданої вартості за витратами виробництва підприємств галузь машинобудування займає понад 14%.

Підприємства машинобудування представляють собою великі виробничі системи, які потребують ефективної системи управління. У роботі розглянуто особливості використання бюджетування при управлінні фінансово-господарською діяльністю, зокрема, при здійсненні інноваційних процесів на машинобудівних підприємствах Запорізької області. На підприємстві АТ “Мотор Січ” головним інструментом стратегічного планування є Технічний промисловий фінансовий план (ТПФП). Фінансово-економічне управління АТ “Мотор Січ” розробляє показники ТПФП спільно із структурними підрозділами підприємства. Після затвердження ТПФП, його показники доводяться до структурних підрозділів підприємства для забезпечення їх виконання. На підприємстві існує система стимулювання працівників на виконання запланованих показників. За кожний квартал на Раді директорів АТ “Мотор Січ” розглядаються результати виконання основних техніко-економічних показників ТПФП та заходи щодо усунення виявлених недоліків. При необхідності здійснити корегування певних показників, вносяться відповідні зміни. Планування інноваційної діяльності КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” здійснюється відділом управлінського обліку. Процес планування регламентується наказом “Про надання інформації для складання кошторису по заводу”. Для забезпечення своєчасного формування кошторису КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” структурні підрозділи у визначені строки надають необхідну інформацію відділу управлінського обліку. З періодичністю у кожний квартал здійснюється аналіз відхилень фактичних показників від планових, виявляються їх причини та приймаються відповідні управлінські рішення.

Підприємства машинобудування складають значну частину у кількості інноваційно-активних промислових підприємств України. Так, протягом

2009-2013 рр. у середньому кожне четверте підприємство, яке займається інноваційною діяльністю, належить до машинобудівної галузі. Більш високі показники припадають на підприємства, що впроваджували інновації – це майже кожне третє підприємство у промисловості.

У роботі проведено аналіз інноваційної діяльності підприємств Запорізької області, зокрема, автором складено рейтинг регіону за основними показниками інноваційної діяльності серед інших регіонів України у 2009-2013 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг Запорізької області за основними показниками інноваційної діяльності серед інших регіонів України у 2009-2013 рр.

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість підприємств, які займалися інноваційною діяльністю	23 (2,2%)	26 (1,5%)	3 (6,9%)	3 (6,5%)	4 (6,7%)
Обсяг витрат, спрямованих на інноваційну діяльність	12 (2,1%)	14 (1,6%)	6 (5,6%)	13 (2,1%)	10 (3,1%)
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації	17 (2,4%)	26 (1,6%)	3 (5,8%)	6 (5,0%)	5 (5,5%)
Впровадження виробництва інноваційних видів продукції на промислових підприємствах (кількість найменувань)	6 (4,9%)	7 (4,7%)	1 (19,1%)	2 (13,1%)	1 (12,7%)
Кількість промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію	10 (4,0%)	24 (1,9%)	4 (6,0%)	6 (5,2%)	4 (5,8%)
Обсяг реалізованої інноваційної продукції	4 (6,8%)	5 (5,9%)	4 (5,9%)	9 (4,6%)	7 (4,7%)
Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України	7 (4,5%)	17 (2,9%)	3 (8,2%)	3 (6,3%)	4 (6,4%)
Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України	3 (9,1%)	3 (9,2%)	3 (12,4%)	5 (8,7%)	5 (7,3%)

Примітка : перше значення характеризує рейтингове місце Запорізької області серед інших регіонів України (24 області, АР Крим, м. Київ, м. Севастополь), друге значення – відсоток від відповідного показника по Україні.

Проведений аналіз здійснення інноваційних процесів на підприємствах машинобудування Запорізької області засвідчив їх високу інноваційну активність протягом останніх років. ПАТ “Запоріжтрансформатор” має високу частку інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, яка протягом 2009-2012 рр. знаходилася у межах від 17,9% до 27,1%. Такі показники у понад шість разів перевищують аналогічні по Запорізькій області, які перебувають у межах від 2,2% до 4,3%. Це свідчить про потужний інноваційний потенціал підприємства, який ефективно використовується для розробки, виробництва та збуту продукції, яка є новою для ринку та користується високим попитом споживачів. За останні п’ять років чистий доход від реалізації продукції АТ “Мотор Січ” збільшився у майже 2,3 рази, що свідчить про високу конкурентоспроможність продукції підприємства на ринку. Така динаміка забезпечується шляхом постійного проведення досліджень та розробок з метою покращення якісних характеристик продукції. Визначено, що протягом останніх років у ПАТ “Запоріжтрансформатор”,

АТ “Мотор Січ” спостерігається значне погіршення показників рентабельності, що свідчить про недостатню ефективність управління витратами на цих підприємствах та відображає необхідність здійснювати пошук прогресивних методів управління, які дозволять покращити показники їх діяльності.

Аналіз діяльності підприємств машинобудування Запорізької області свідчить, що протягом 2009-2012 рр. на КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” спостерігається позитивна динаміка обсягу чистого доходу від реалізації продукції підприємства. У 2013 р. відбулося скорочення цього показника у порівнянні із попереднім роком на 7%, однак, порівняно із 2009 р., чистий дохід від реалізації збільшився на 44%. Це є позитивним свідченням високої конкурентоспроможності продукції підприємства, яка користується попитом не лише на вітчизняному, але і на міжнародному ринках. Однак, поряд із зростанням чистого доходу від реалізації продукції, підприємство протягом п’яти років стабільно демонструє негативні фінансові результати своєї діяльності. Чистий збиток за останні п’ять років невпинно збільшується: 2009 р. – 5392 тис. грн., 2010 р. – 9042 тис. грн., 2011 р. – 9134 тис. грн., 2012 р. – 12326 тис. грн., 2013 р. – 14236 тис. грн. Обсяги чистого доходу від реалізації продукції ПАТ “Запорізький автомобілебудівний завод” протягом 2011-2013 рр. мали тенденцію до невпинного зменшення. Так, у 2013 р., порівняно із 2011 р., обсяги доходу скоротилися більше ніж на 50%. З метою підтримки своїх конкурентних позицій, протягом 2011-2013 рр. на підприємстві проводилися дослідно-конструкторські роботи по розробці нових моделей транспортних засобів, вдосконалення та модернізація існуючих моделей. ПАТ “Запорізький автомобілебудівний завод” протягом 2011-2013 рр. демонструє позитивні значення показників рентабельності своєї діяльності. Поряд із цим, у 2014 р. підприємство відреагувало на зміни ринку шляхом призупинення діяльності у зв’язку з економічною ситуацією в країні.

Динаміка показників рентабельності машинобудівних підприємств Запорізької області дає підстави стверджувати, що вони потребують використання інноваційних методів управління, які дозволять ефективно використовувати ресурси підприємства для досягнення позитивних результатів діяльності.

У третьому розділі – **“Розробка механізму впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на підприємстві машинобудування”** – розроблено методичні положення щодо формування системи бюджетування інноваційних процесів; удосконалено концептуальні положення механізму впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємстві машинобудування й систему взаємозв’язків бюджетів інноваційного процесу інтерактивної ланцюгової моделі; доповнено механізм взаємодії центрів відповідальності в системі бюджетування інноваційних процесів; розвинуто організаційне забезпечення бюджетування інноваційних процесів підприємств; запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів.

Дослідження існуючих теоретико-методичних підходів до бюджетування дозволили розробити методичні положення щодо формування системи бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування, які базуються на концепції бюджетування інноваційних процесів. Запропонована

концепція полягає у комплексному підході до впровадження, функціонування та оцінювання системи бюджетування інноваційних процесів. Автором запропоновано здійснювати бюджетування інноваційних процесів на машинобудівному підприємстві у три етапи. Перший етап – складання та затвердження системи взаємопов'язаних бюджетів у відповідності до стадій інноваційного процесу. У рамках цього етапу пропонуємо здійснювати розрахунок необхідних фінансових, матеріальних і трудових ресурсів для ефективної реалізації кожної стадії інноваційного процесу у вигляді розробки взаємопов'язаних бюджетів, які охоплюють всі стадії інноваційного процесу на підприємстві та визначати центри відповідальності. Другий етап – виконання бюджетів центрами відповідальності. Процес виконання бюджетів є ключовим, оскільки саме на цьому етапі центри відповідальності задіяні у реалізації всіх стадій інноваційного процесу від фундаментальних та прикладних досліджень до виведення на ринок інноваційної продукції. Третій етап – створення системи контролю за якістю виконання бюджетів. На цьому етапі фактичні показники порівнюються із запланованими, аналізуються причини виявлених відхилень. Система контролю дозволить оперативно реагувати на виникаючі зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі, приймати необхідні управлінські рішення. У рамках системи контролю необхідно передбачати відповідальність структурних підрозділів підприємства лише за ті показники, які знаходяться у зоні їх впливу.

Автором запропоновано систему взаємозв'язків бюджетів інноваційного процесу інтерактивної ланцюгової моделі, рушійною силою якої є фундаментальні дослідження і ринкові потреби, що полягає у розробці бюджетів для кожної стадії інноваційного процесу. Вибір саме цієї моделі обґрунтовується тим, що на сучасному етапі вона відповідає реаліям функціонування інноваційних підприємств, оскільки, з одного боку, деякі з них мають міцний виробничий та науково-технічний потенціал, який дозволяє здійснювати радикальні інновації, а, з іншого боку, орієнтація на споживчі потреби дозволяє забезпечувати високі конкурентні позиції на ринку. Запропоновано сутнісне наповнення наступних бюджетів: бюджет витрат на дослідження та розробки, бюджет виробничих витрат, бюджет маркетингових витрат, бюджет витрат на збут, що базується на групуванні витрат за елементами.

Встановлено, що для побудови дієвої системи управління необхідно налагодити взаємодію всіх центрів відповідальності на шляху досягнення стратегічних цілей підприємства. Відтак, запропоновано механізм такої взаємодії в системі бюджетування інноваційних процесів, у рамках якого виокремлено наступних учасників: власники, топ-менеджмент, відділ бюджетування, відділ НДДКР, відділ виробництва, відділ маркетингу, відділ збуту, ринок. Важливим в системі взаємодії суб'єктів бюджетування інноваційних процесів є налагодження активного зворотного зв'язку, оскільки це дозволить отримувати оперативну інформацію про поточну ситуацію на кожному етапі інноваційного процесу, а також забезпечить можливість виконавцям на місцях вносити свої пропозиції щодо необхідних управлінських рішень задля підвищення ефективності діяльності підприємства. Саме тому у запропонованому механізмі

розкрито двосторонній напрямок інформаційних та матеріальних потоків між центрами відповідальності, що забезпечує їх ефективну взаємодію.

Дослідивши існуючі теоретичні розробки стосовно організаційного забезпечення бюджетування, розширено підхід до визначення складу організаційного забезпечення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах, що включає організаційну структуру, сукупність засобів, методичні матеріали, документацію. Організаційна структура визначає функціональні особливості кожного підрозділу підприємства, сутність взаємозв'язків між ними; необхідно виділити центри відповідальності як ключові елементи системи бюджетування інноваційних процесів на підприємстві. Сукупність засобів представляє собою комплекс автоматизованих засобів здійснення бюджетування, який дозволяє у повній мірі реалізовувати всі необхідні завдання при функціонуванні цього процесу. Методичні матеріали містять у собі основні принципи, методи та засоби здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємстві та мають бути затвердженими у вигляді положення. Документація розглядається як сукупність всіх документів, які використовуються у процесі бюджетування та надають користувачам інформацію стосовно здійснення кожного етапу інноваційного процесу.

Впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на машинобудівному підприємстві є комплексною науково-теоретичною та прикладною проблемою стратегічного характеру, вирішення якої вимагає розробки механізму впровадження цієї системи управління на підприємстві, а також визначення заходів, які необхідно здійснити у рамках цього механізму. Запропоновано виділяти 3 етапи впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємстві машинобудування (рис.1).

Для розрахунку ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємстві машинобудування, автором удосконалено методичний підхід до оцінки ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів підприємств машинобудування, який включає доповнений показник загального ефекту від впровадження системи бюджетування інноваційних процесів, який необхідно розраховувати після реалізації етапу впровадження за формулою (1).

$$E_{\text{Ебін}} = \Delta B_{\text{ін}} + \Delta O_{\text{з}} + \Delta B_{\text{б}} + \Delta B_{\text{к}} + \Delta B_{\text{нд}} + \Delta B_{\text{уп}}, \quad (1)$$

де $E_{\text{Ебін}}$ – показник загального ефекту від впровадження бюджетування інноваційних процесів;

$\Delta B_{\text{ін}}$ – економія витрат на здійснення інноваційних процесів, грн.;

$\Delta O_{\text{з}}$ – економія за рахунок оптимізації запасів підприємства, грн.;

$\Delta B_{\text{б}}$ – економія від зменшення браку, грн.;

$\Delta B_{\text{к}}$ – економія від зниження плинності кадрів (зменшення витрат на підготовку та атестацію нових працівників), грн.;

$\Delta B_{\text{нд}}$ – економія від зміцнення розрахунково-платіжної дисципліни (зменшення витрат на штрафи, пені, неустойки), грн.;

$\Delta B_{\text{уп}}$ – економія втрат від управлінських помилок за рахунок підвищення рівня комунікації між структурними підрозділами та оперативності прийняття рішень, грн.

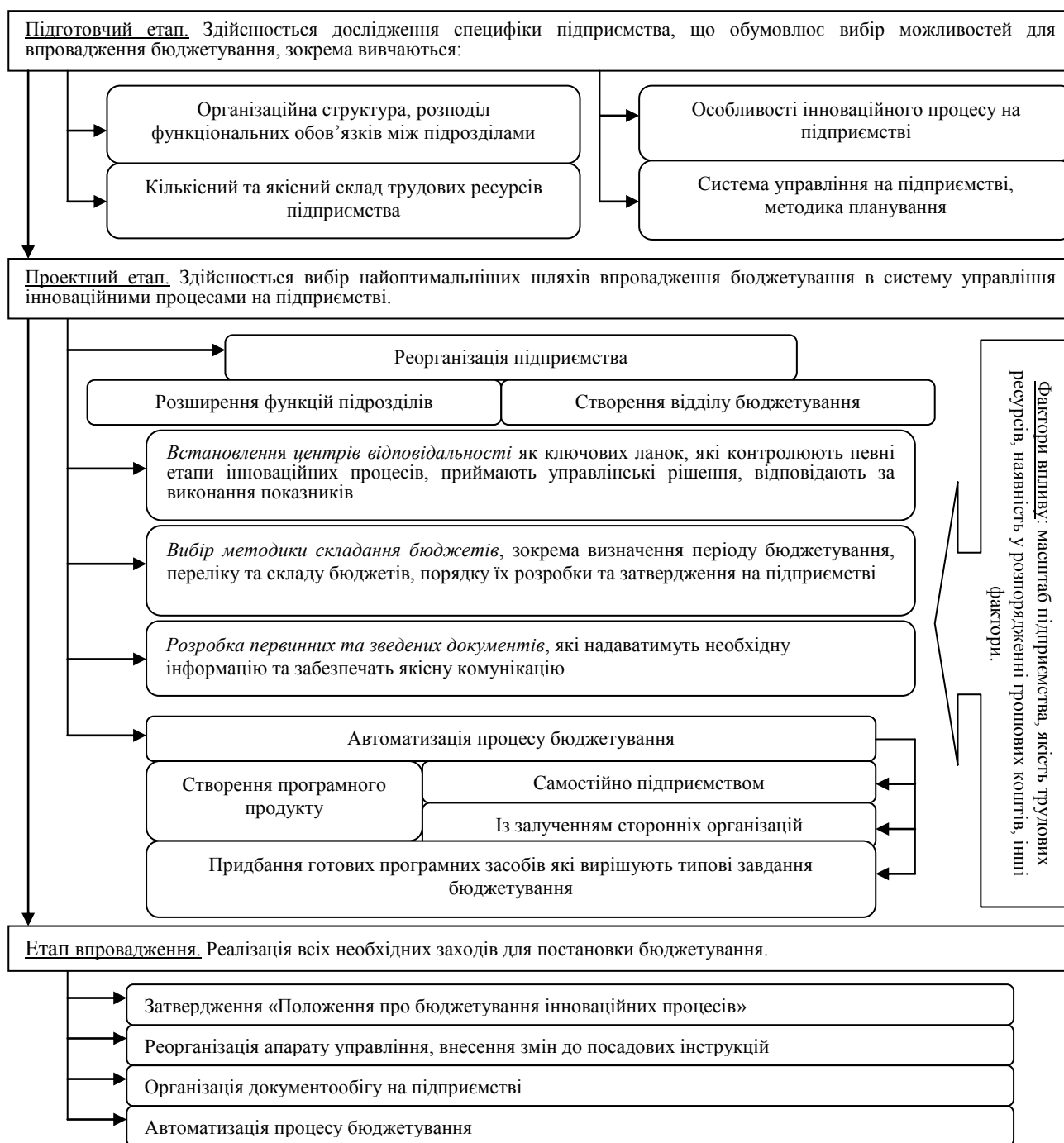

Рис. 1. Етапи впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємстві машинобудування

Розраховано, що впровадження бюджетування інноваційних процесів на КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” дозволило отримати ефект у розмірі 340,7 тис. грн. При впровадженні бюджетування в систему управління інноваційними процесами на підприємстві машинобудування важливо закладати в основу принцип того, що витрати на функціонування системи не повинні перевищувати прибуток від її впровадження. Співвідношення запланованих витрат КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” на впровадження бюджетування та отриманого загального ефекту складає 115,7%, що є позитивним свідченням того, що впровадження цієї системи

управління дозволяє досягти значних ефектів вже у короткостроковій перспективі та демонструє високий рівень окупності витрат.

На основі дослідження існуючих методичних підходів до оцінки ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів підприємств машинобудування автором також доповнено показник ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємстві, який необхідно розраховувати на етапі функціонування системи бюджетування. Удосконалена методика була використана для визначення очікуваної ефективності від впровадження бюджетування в систему управління на машинобудівних підприємствах Запорізької області. Так, з кожної гривні вкладених коштів у впровадження системи бюджетування АТ “Мотор Січ” отримає 6,4 грн. прибутку, ПАТ “Запоріжтрансформатор” – 5,2 грн., КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” – 1,6 грн. Значення очікуваної ефективності від впровадження бюджетування в систему управління мають значну розбіжність, що пояснюється різним фінансово-економічним станом вищезазначених підприємств. Встановлено, що підприємства мають змогу використати додаткові резерви підвищення ефективності впровадження бюджетування шляхом оптимізації витрат на функціонування цієї системи управління.

З метою визначення ефективності системи бюджетування інноваційних процесів важливо використовувати евристичні методи, тому удосконалений методичний підхід до оцінки ефективності системи бюджетування інноваційних процесів також враховує індекс ефективності бюджетування інноваційних процесів, який через встановлені критерії дозволяє здійснити оцінку рівнів кадрового, технічного забезпечення, комунікації центрів відповідальності, якості затверджених бюджетів та їх виконання, а також досягнення стратегічних цілей підприємства.

Вдосконалена методика оцінки ефективності функціонування системи бюджетування на підприємстві, яка передбачає необхідність розрахунку індексу ефективності бюджетування інноваційних процесів була використана на машинобудівних підприємствах Запорізької області (табл. 2).

Проведене дослідження засвідчило, що ПАТ “Запоріжтрансформатор” демонструє індекс ефективності бюджетування інноваційних процесів на досить високому рівні – 79 (при максимально можливому значенні 100). Такий високий показник дозволяє зробити висновок, що на підприємстві досить ефективно здійснюється бюджетування інноваційних процесів, однак існують резерви її підвищення шляхом вдосконалення рівня технічного забезпечення й рівня якості затверджених бюджетів та їх виконання. АТ “Мотор Січ” демонструє найміцніші позиції щодо досягнення стратегічних цілей підприємства, однак рівень технічного забезпечення знаходиться на найслабших позиціях. КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури” має достатньо високий рівень кадрового забезпечення та рівень комунікації центрів відповідальності, однак фінансові результати діяльності підприємства мають тенденцію до постійного погіршення, що негативно впливає на індекс ефективності бюджетування інноваційних процесів.

**Розрахунок індексу ефективності бюджетування інноваційних процесів
на машинобудівних підприємствах Запорізької області**

Показники	АТ “Мотор Січ”	ПАТ “Запоріж- транс- форматор”	КТ “ЗЗВА”
Рівень кадрового забезпечення	12	14	11
Рівень технічного забезпечення	9	8	5
Рівень комунікації центрів відповідальності	12	13	10
Рівень якості затверджених бюджетів та їх виконання	14	16	9
Рівень досягнення стратегічних цілей підприємства	26	28	3
Індекс ефективності бюджетування інноваційних процесів	73	79	38

Таким чином, запропонована методика дає змогу визначати ефективність здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування та виявити резерви підвищення ефективності системи бюджетування інноваційних процесів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на підприємствах машинобудування. За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки і рекомендації.

1. На основі вивчення теоретичних засад бюджетування запропоновано розглядати бюджетування інноваційних процесів як систему управління розробкою, випуском та реалізацією інноваційної продукції, а також її подальшого вдосконалення, яка ґрунтується на побудові взаємопов'язаних бюджетів і дозволяє досягати стратегічних цілей підприємства. Бюджетування інноваційних процесів при цьому орієнтовано на планування та організацію інноваційних процесів на підприємстві, а також містить механізм ефективної мотивації персоналу на досягнення встановлених показників. Визначено, що воно дозволяє оперативно контролювати виконання бюджетів, аналізувати виникаючі відхилення, приймати необхідні управлінські рішення.

2. Аналіз сучасного стану здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування дозволив визначити, що вітчизняними підприємствами недостатньо використовуються всі можливості цієї системи управління. Така ситуація підсилюється тим, що інвестори демонструють низьку зацікавленість у фінансуванні інноваційної діяльності, незначний обсяг коштів спрямовується з ресурсів державного та місцевих бюджетів, позабюджетних фондів. Зазначені чинники негативно впливають на можливість підприємств впроваджувати інновації, змушують їх спиратися лише на власні обмежені ресурси, що актуалізує необхідність пошуку більш ефективних підходів до управління інноваційними процесами.

3. Ефективність діяльності підприємств машинобудування залежить від того, яким чином здійснюється управління інноваційними процесами.

Відтак, розроблено методичні положення щодо формування системи бюджетування інноваційних процесів підприємств машинобудування, що базуються на запропонованій концепції системи бюджетування інноваційних процесів та включають у себе наступні складові: впровадження, функціонування та оцінювання ефективності системи бюджетування інноваційних процесів. Використання розроблених методичних положень сприятиме підвищенню ефективності здійснення інноваційних процесів та досягненню стратегічних цілей підприємства.

4. Запропоновано систему взаємозв'язків бюджетів інноваційного процесу інтерактивної ланцюгової моделі, рушійною силою якої є фундаментальні дослідження та ринкові потреби. Обґрунтовано доцільність розробки бюджетів для кожної стадії інноваційного процесу та визначення центрів відповідальності, оскільки це дозволить визначити чіткі функціональні обов'язки кожного структурного підрозділу та закріпити його відповідальність за результати своєї діяльності. Визначено сутнісне наповнення бюджетів інноваційного процесу на підприємстві за допомогою групування витрат за елементами, охарактеризовано фактори, які впливають на обсяг витрат на кожній стадії інноваційного процесу. Розробка запропонованих бюджетів дозволить підприємствам машинобудування підвищити ефективність використання наявних ресурсів при здійсненні інноваційних процесів, та, як наслідок, підвищити ефективність їх діяльності.

5. Встановлено, що для побудови дієвої системи управління необхідно налагодити взаємодію всіх центрів відповідальності на шляху досягнення стратегічних цілей підприємства. Автором удосконалено механізм взаємодії центрів відповідальності в системі бюджетування інноваційних процесів, який відображає напрямок та зміст інформаційних і матеріальних потоків “зверху-вниз” і “знизу-вверх” та сприяє підвищенню рівня комунікації центрів відповідальності у процесі здійснення інноваційних процесів. Це, у свою чергу, дозволяє більш ефективно використовувати трудові ресурси та зменшити втрати від управлінських помилок на підприємствах машинобудування.

6. Розвинуто організаційне забезпечення бюджетування інноваційних процесів на підприємстві, метою якого є створення сприятливих організаційних умов для ефективного функціонування цієї системи. Запропоновано розглядати його як сукупність чотирьох елементів: організаційна структура, сукупність засобів, методичні матеріали, документація; встановлено сутнісне наповнення кожного елементу. Використовуючи такий підхід, на підприємствах машинобудування було виявлено значні можливості до створення сприятливих умов для ефективного функціонування цієї системи.

7. Вдосконалено концептуальні положення механізму впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування шляхом виділення трьох етапів: підготовчого, проектного та етапу впровадження та встановлення заходів, які необхідно здійснити у рамках кожного етапу. Відповідно до розробленої методики було здійснено впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на КТ “Запорізький завод високовольтної апаратури”, що дозволило підприємству отримати економію витрат на здійснення інноваційних процесів,

економію від зниження плинності кадрів, зменшення браку та інші види ефектів.

8. У процесі здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування необхідно забезпечити комплексний підхід до оцінки його ефективності. Автором вдосконалено методичний підхід до оцінки ефективності здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування, у рамках якого запропоновано систему показників: загальний ефект від впровадження системи бюджетування інноваційних процесів, показник ефективності функціонування системи бюджетування інноваційних процесів та індекс ефективності функціонування системи бюджетування інноваційних процесів. Використання запропонованого комплексного підходу дозволяє розрахувати отриману економію витрат після впровадження бюджетування інноваційних процесів, аналізувати результативність функціонування цієї системи управління та здійснювати пошук резервів підвищення її ефективності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Лигузова В.А. Бюджетирование инновационных процессов как прогрессивная система управления предприятием / В.А. Лигузова // Экономический анализ: теория и практика : научно- практич. и аналитич. журнал. — 2014. — № 33 (384). — С. 23—27 / Россия, Москва, РИНЦ (0,37 др. арк.).

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, та у наукових фахових виданнях України:

2. Liguzova V. Innovative processes at an enterprise: peculiarities of budgeting / V. Liguzova // Актуальні проблеми економіки : наук. екон. журнал. — 2014. — № 10 (160). — С. 180—183 / SciVerse Scopus by Elsevier, EconLit, Index Copernicus, EBSCOhost, Ulrich's Periodicals Directory (0,28 др. арк.).

3. Лигузова В.О. Організаційне забезпечення бюджетування інноваційних процесів на підприємстві / В.О. Лигузова // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. — 2014. — № 10. — Режим доступу до журн. : www.economy.nayka.com.ua (0,42 др. арк.).

4. Лигузова В.О. Управління інноваційними процесами на підприємстві: сучасні підходи та перспективи / А.В. Череп, В.О. Лигузова // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць / Наук. ред. І.Г. Манцуров. — К. — 2014. — № 4 (155). — С. 43—46 (0,36 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,30 друк. арк., розкрито сутність бізнес-планування інноваційних проектів, встановлено основні підходи до визначення поняття “бюджетування”).

5. Лигузова В.О. Інноваційні процеси як важливий чинник підвищення ефективності функціонування підприємства / А.В. Череп, В.О. Лигузова // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць / Наук. ред. І.Г. Манцуров. — К. — 2014. — № 5 (156). — С. 83—85 (0,27 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,23 друк. арк., здійснено оцінку ефективності інноваційної діяльності ПАТ “Запоріжтрансформатор”).

6. Лигузова В.О. Особливості здійснення інноваційних процесів на підприємствах України / А.В. Череп, В.О. Лигузова // Формування ринкових

відносин в Україні : зб. наук. праць / Наук. ред. І.Г. Манцуров. — К. — 2014. — № 7—8 (158—159). — С. 45—48 (0,26 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,22 друк. арк., проаналізовано інноваційну активність підприємств України, показники впровадження нової продукції на ринок).

7. Лігузова В.О. Основні етапи впровадження бюджетування інноваційних процесів на підприємстві / В.О. Лігузова // Інвестиції: практика та досвід : науково-практич. журнал. — 2014. — № 22. — С. 123—126 (0,43 др. арк.).

8. Лігузова В.О. Особливості розробки бюджетів при здійсненні інноваційних процесів на підприємстві / В.О. Лігузова // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. праць. Економічні науки. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. — № 2 (22). — С. 56—63 (0,63 др. арк.).

Монографії, розділи у монографії:

9. Лігузова В.О. Трудові ресурси як важлива складова системи бюджетування на підприємстві / В.О. Лігузова // Вітчизняна практика та зарубіжний досвід управління персоналом : [колект. моногр. ; за ред. А.В. Череп]. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. — С. 114—119 (0,27 др. арк.).

В інших наукових виданнях:

10. Лігузова В.О. Удосконалення обліку інноваційних процесів як важливий чинник підвищення ефективності функціонування підприємства / А.Д. Топалов, В.О. Лігузова // Актуальні питання обліку: теорія і практика : зб. статей молодих вчених. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. — Вип. 2. — С. 71—78 (0,43 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,37 друк. арк., розкрито особливості обліку витрат на інноваційні процеси, запропоновано деталізувати рахунок “Витрати на дослідження та розробки”).

11. Лігузова В.О. Аналіз ефективності інноваційних процесів у ПАТ “Запоріжтрансформатор” / А.Д. Топалов, В.О. Лігузова // Економічний аналіз в системі управління: теорія і практика : зб. статей молодих вчених. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, — 2012. — Вип. 2. — С. 83—91 (0,35 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,30 друк. арк., проаналізовано показники інноваційної продукції ПАТ “Запоріжтрансформатор” та витрати на її виробництво).

12. Лігузова В.О. Особливості удосконалення обліку інноваційних процесів на підприємстві / А.Д. Топалов, В.О. Лігузова // Молода наука-2012 : зб. наук. праць студентів, аспірантів і молодих вчених. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. — Т. III. — С. 145—148 (0,19 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,16 друк. арк., розкрито необхідність виокремлення рахунку бухгалтерського обліку “Витрати інноваційної діяльності”, встановлено особливості облікового відображення фінансування інноваційного процесу).

Матеріали конференцій:

13. Лігузова В.О. Інновації як складова економічного зростання / І.І. Колобердянко, В.О. Лігузова, // Молода наука : Університет. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених, м. Запоріжжя, 08—10 квіт. 2009 р. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2009. — С. 93—94 (0,16 друк. арк.,

особистий внесок здобувача: 0,14 друк. арк., розкрито особливості розвитку економіки різних країн світу від 60-х років ХХ століття).

14. Лігузова В.О. *Методологічні підходи до аналізу інноваційно-інвестиційних процесів на підприємстві / А.В. Череп, В.О. Лігузова // Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів : VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 20—21 жовт. 2011 р. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. — Том II. — С. 135—136 (0,08 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,06 друк. арк., розкрито основні критерії інноваційності, встановлено мету аналізу ефективності інноваційної діяльності).*

15. Лігузова В.О. *Нові підходи до управління інноваційними процесами на підприємстві / А.В. Череп, В.О. Лігузова // Сучасна наука: ефективні та перспективні розробки : II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Сімферополь, 22—23 лист. 2012 р. — Сімферополь : ЗНУ, 2012. — С. 105—107 (0,09 друк. арк., особистий внесок здобувача: 0,07 друк. арк., встановлено сутність та головні переваги бюджетування).*

16. Лігузова В.О. *Бюджетування при управлінні інноваційними процесами на підприємстві / В.О. Лігузова // Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів : VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 24—25 жовт. 2013 р. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2013. — С. 445—446 (0,08 др. арк.).*

17. Лігузова В.О. *Інноваційна активність промислових підприємств в Запорізькій області / В.О. Лігузова // Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях : IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 23—24 жовт. 2014 р. — Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2014. — С. 47—49 (0,09 др. арк.).*

АНОТАЦІЯ

Лігузова В.О. Впровадження бюджетування в систему управління інноваційними процесами на підприємстві. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Державний вищий навчальний заклад “Запорізький національний університет” Міністерства освіти і науки України. – Запоріжжя, 2015.

Дисертаційна робота присвячена вдосконаленню теоретико-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо впровадження системи бюджетування інноваційних процесів на підприємствах машинобудування. Запропоновано визначення поняття “бюджетування інноваційних процесів”; проведено аналіз сучасного стану здійснення бюджетування інноваційних процесів на підприємствах України. Запропоновано методичні положення щодо формування системи бюджетування інноваційних процесів на підприємствах. Удосконалено концептуальні положення механізму впровадження бюджетування інноваційних процесів, механізм взаємодії центрів відповідальності в системі бюджетування інноваційних процесів та методичний підхід до оцінки ефективності системи бюджетування інноваційних процесів.

Ключові слова: бюджетування, інноваційний процес, ефективність, організаційне забезпечення, система управління, впровадження.

АННОТАЦИЯ

Лигузова В.А. Внедрение бюджетирования в систему управления инновационными процессами на предприятии. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Государственное высшее учебное заведение “Запорожский национальный университет” Министерства образования и науки Украины. – Запорожье, 2015.

Диссертационная работа посвящена усовершенствованию теоретико-методических подходов и разработке практических рекомендаций по внедрению системы бюджетирования инновационных процессов на предприятиях машиностроения.

Исследованы теоретические основы бюджетирования деятельности предприятия. В работе предложена авторская трактовка понятия “бюджетирование инновационных процессов” как системы управления процессом разработки, выпуска и реализации инновационной продукции, а также ее дальнейшего усовершенствования; которая основывается на построении системы взаимосвязанных бюджетов и позволяет достигать стратегических целей предприятия. Установлено, что бюджетирование инновационных процессов ориентировано на планирование и организацию инновационных процессов на предприятии, а также содержит механизм эффективной мотивации персонала на достижение утвержденных показателей. Вместе с тем, оно позволяет оперативно контролировать исполнение бюджетов, анализировать возникающие отклонения, принимать необходимые управленческие решения.

Проведено исследование современного состояния осуществления бюджетирования инновационных процессов на предприятиях Украины. Составлен рейтинг Запорожской области по основным показателям инновационной деятельности среди других регионов Украины. Обоснована необходимость внедрения бюджетирования в систему управления инновационными процессами на предприятиях машиностроения.

В работе предложена система взаимосвязей бюджетов инновационного процесса интерактивной цепной модели, движущей силой которой являются фундаментальные исследования и рыночные потребности. Рассматривается содержание следующих бюджетов: бюджет расходов на исследования и разработки, бюджет производственных расходов, бюджет маркетинговых расходов, бюджет расходов на сбыт.

Усовершенствованы концептуальные положения механизма внедрения бюджетирования инновационных процессов на предприятиях машиностроения, в котором предлагается выделять три основных этапа – подготовительный, проектный, этап внедрения. Последовательное выполнение предложенных этапов позволит внедрить на предприятии систему бюджетирования инновационных процессов, которая, в свою очередь, позволит более оптимально управлять расходами на осуществление каждой стадии этого процесса с целью укрепления своих рыночных позиций и максимизации результатов деятельности предприятия.

Усовершенствован механизм взаимодействия центров ответственности в системе бюджетирования инновационных процессов, который раскрывает направление и содержание материальных и информационных потоков и обеспечивает эффективное взаимодействие всех субъектов при осуществлении инновационных процессов на предприятии.

В работе расширен подход к определению состава организационного обеспечения бюджетирования инновационных процессов, которое предлагается рассматривать как совокупность четырех элементов: организационная структура, совокупность средств, методические материалы, документация, что создает благоприятные условия для функционирования системы бюджетирования инновационных процессов.

Усовершенствован методический подход к оценке эффективности системы бюджетирования инновационных процессов на предприятиях машиностроения, который включает в себя систему показателей: общий эффект от внедрения системы бюджетирования инновационных процессов, показатель эффективности функционирования системы бюджетирования инновационных процессов и индекс эффективности функционирования системы бюджетирования инновационных процессов. Такой подход позволяет анализировать результативность внедрения этой системы управления за определенный период времени и устанавливать динамику показателя эффективности. В предложенном подходе закладывается возможность поиска резервов повышения эффективности функционирования системы бюджетирования инновационных процессов на предприятии.

Ключевые слова: бюджетирование, инновационный процесс, эффективность, организационное обеспечение, система управления, внедрение.

SUMMARY

Liguzova V.A. Implementation of budgeting in management of innovation processes in the enterprise. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Economic Sciences for the specialty 08.00.04 – Economy and Management of enterprises (by the types of economic activity). – State Higher Education Institution “Zaporizhzhya National University” of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Zaporizhzhya, 2015.

The thesis is dedicated to the improvement of the theoretical and methodological approaches and to the development of the practical recommendations for the introduction of innovative budgeting processes in the mechanical engineering. A definition of “innovative budgeting processes” was proposed; analysis of the current state budgeting implementation of innovative processes in Ukraine was conducted. Methodical provisions for the formation of the budgeting system of innovation processes in enterprises was suggested. Conceptual program budgeting mechanism for the introduction of innovative processes, mechanism of interaction between responsibility centers in the system of budgeting innovative processes and methodical approach to evaluating the effectiveness of innovative budgeting processes were improved.

Key words: budgeting process of innovation, efficiency, organizational support, management system, implementation.

ЛІГУЗОВА ВІТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

**ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ**

08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 21.09.2015. Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 145.

Запорізький національний університет

69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2952 від 30.08.2007

